

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Բ Ե Գ Ի Ր

ՔԱՂԱՅԵԼՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱՆԱՊԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԼՈՒՆԵՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղր.ու. 100 : Վեցամսեայ գին Ղր.ու. 52 1/2 : Եռամսեայ գին 26 3/4 :
Հինգ տարեկան գին կանխիկ մեկ օրինակ իրեն ձրի դիտի տրուի :
Այս Լուսարկայ ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի :

Պիտիան դուրս գացած Լուսարկային փոխարին ծախք առնողն ջրայ է :
Իր շտաբի համար շուր մը հրատարակեց ու շոքը դիտի ջրային 40 փարայ :
Երազմից գրող ծանուցումը ձրի է : Դուրսին եկած նամակներուն փոխարին ծախք իրկողը դիտի ջրային :

ՔԱՂԱՅԵԼՆ

Ն Ե Ր Բ Ի Ն Լ ՈՒ Ր Ե Ր

ՊՕԼԻՍ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ

Վեհափառ արքային հրաւիրելովը Լեզիպոսի փոխարքայ բարձրապատիւ Սեփակ Սեփակ փաշային որդին վեհափառ իւրաքանչիւր փաշան ինչպէս արդէն իմացուցած ենք օգոստոսի 13 ին Սարգսապաղատ հասաւ և 15 ին վեհափառ Սեփակին ներկայացաւ և որովհետեւ իւր հօրը առողջութեան վիճակը չի ներեր որ ալ ասկէ ետեւ ինքը անձամբ կառավարէ տերութեան իրեն յանձնուած երկիրները, ուստի հարկ եղաւ որ արքայական բարձր հրամանաւ իրեն տրուի այս ծայրագոյն իշխանութիւնը որուն օրինակը ժառանգ է Սեփակին Սեփակ փաշային անդաւանիկ զաւակը ըլլալովը : Եւ այս առիթով վեհափառ Սեփակին իւր փառաւոր կենդանապիւրը շնորհեց Վեհափառ իւրաքանչիւր փաշային իբրեւ նշան իւր սիրոյն, և անոր ըստ ամենայնի հաւատարմութեամբ ու հնազանդութեամբ : Իսկոր նախարարներուն այլ յեղութիւնը ամէն մէկուն իրեն աստիճանին հաւաստաւոր արքային ընդունելէն ետեւ անցեալ կիրակի իրիկուն մեկնեցաւ Սարգսապաղատ մեծֆէրիէ առնուն արքունի շտաբանով գեղ ի Սեփակին արքային :
— Սեփակապատիւ Պաշտոն Եփեմիան անցեալ ուրբաթ օր արքունական պաշտօնով գեղ ի Սեփակին երթալուն, անոր կայսերական աստիճանի պատգաւ մատուցութեան պաշտօնը առժամանակեայ Սեփակին գրատան անդամ Սեփակին պէտք յանձնուեցաւ :
— Սեփակապատիւ Սարգսապաղատի փոխարքայի գործակալութիւնն է հոս, այս անգամ Սեփակ փաշային երթալուն պաշտօնը վայելչութեամբ կատարելուն համար առաջին կարգի պաշտօնեայի աստիճան շնորհուեցաւ :
— Վեհափառ իւրաքանչիւր փաշան օգոստոսի 200,000 զուռուշ ուղարկութիւն շնորհեց հոսկէ մեկնելէն առաջ :
— Սեփակին ծանուցած ենք որ Պաշտոն արքային ուստի պայտէրէն արքայական հրաման եղաւ որ Սարգսապաղատ դառնան : Սեփակ բարձր հրամանը կատարուելով հիմա այն մարդիկը հոս Քերտալ կոչուած կղզին պիտի բնակին :
— Սեփակին այն փոխան որ կենտրոնային վրայով կու-

գայ, աւազակներու հանգիստը պարտաւորեր է քովն եղած ըստակի աւանդները անոնց թողուլ, ու միայն գիրքերը բերել հոս :
— Պաշտոն բանող շտաբանը այս նաւահանգիստին իւրիւր հասած ժամանակը մէջէն եւրոպայի շինարարներին մէկին հաւանքիւնայի օրինացը դեմ գաղտնի դուրս ելլալը իմացուցաւ իւրիւրին հոս եկող նաւերը հաւանքիւն պահելու պարտաւորեցան : և ասկէ ալ երեքշաբթի օրը իւրիւր բանող սովորական շտաբանը չի կրցաւ մեկնիլ : Սեփակին համբեր ճանապարհորդը տեղւոյն կառավարութիւնը բռնեց բանտն է դրեր : և թէ որ այս մէկ քանի օրուան մէջ, Սեփակին մի արասցէ, ժամանակի գիտուած մը պատահելու ըլլայ նէ իւրիւր մէջ, հաւանքիւնայի օրէնքը կը հրամայէ որ այն մարդը մաւ հոս դատաւարուի :
— Քերտալ հիւանդութեան գիտուած Սարգսապաղատի մէջ այնչափ քիչ կը լընէ, որպէս թէ բռնաւ չի կայ : Բայց դուրսերէն միշտ ցաւալի լուրեր կ'առնենք, ինչպէս Հալեպէն Պաշտոնեային Տիարաբերին խօսեցաւ : Իսկինչէն Վառնայէն Շուրաբէն Սեփակին եկած լուրերուն նայելով այս տեղերը կտրածի պէս է քիչաւ :
— Սեփակ կիրակի առաւօտ Իւրիւրտար թօփ թափ ըստուած տեղը հրդեհ մը պատահելով այլադ գիրքանի մը տունն այրեցան :
— Սեփակապատիւ օրն ալ կէս օրուան տոնէն Սեփակ բարձր կոչուած թաղը խօսալ մը այրեցաւ :
— Չորեքշաբթիէն հինգշաբթի լուսնայու գիւշերը դարձեալ հրդեհ մը պատահեցաւ Պեթոյու ժամը չորսին տոնէնը, և տեւեց մինչեւ ժամը տասը : այնչափ միջոցի մէջ երկու հարկերէն աւելի տունն խանութ միւրիւր դարձուց կէս մը քաղաքի մէջ վրայէն և կէս մըն ալ ինչի պէտք վրայէն :
— Սեփակ ալ ցերեկուան ժամը 6 ին ըստերը թէ-հիւր արքայ թաղը հրդեհ մը պատահեցաւ, այս ալ չէ ժամու չափ տեւելով մինչեւ սոսիւն համար հասեր է :
— Սարսիկայի վերջին շտաբանով Լեւոպայէն հետեւեալ զանազան լուրերը կ'առնենք :
— Սեփակին անուն Փարիզի օրագրին մէջ ըստ լատինացեայ օգոստոս 12 մէկ յօդուած մը կը կարդայուի որ կ'երեւայ թէ յատկապէս Քալէնեայի զօրապետը անցունել տուած ըլլայ իբրեւ յայտաւարութիւն նոյն օրագրին մէջ : Զօդուածին միւրը սա է որ Քալէնեայի զօրապետը միշտ կը պիտէ

Քաղաքի հասարակապետութեան պատիւը տեղը պահել և ուրախութեամբ կ'իմացունեն հասարակութեանը որ իտալիայի գործերը առանց պատեւ ըստ լատինացեայ յայտաւարութեանը և գաղափարային միջոցութեամբ :
— Պեթոյի երեւելի օրագրին մէջ կ'ըսէ որ Վեհափառ իւրեն հաւատարիմ մարդիկ գրած ըլլան որ կայսրը Փարիզ սուրհանգակ խաւերէ է սա պայմանները իմացունելու համար գաղափարային հասարակապետութեանը լոմպարտիան իտալացեայ յանձնուելուն վրայով :
1. լոմպարտիան ձգէ, բայց թէ որ լոմպարտիան չիք ուղեն առաւել անկախ ըլլալ Վեհափառի կայսրէն քան թէ անոր իշխանութեանը ներքեւ ըլլալ :
2. Պարտաւորին լոմպարտիայից հասարակապետութեան մէկ մասը վճարելու :
3. իտալիայի Վեհափառի հետ ունեցած առեւտրականութեանը վրայով Վեհափառ կողմին շահաւոր դաշինք մը ըլլալ :
Յիշեալ օրագրին թղթակիցները ասոնք ըսելէն ետեւ, այս ալ կ'աւելցունեն իրենց խօսքին վրայ որ, ասկէ առաջ Վեհափառ խորհրդարանը բնական չունէր լոմպարտիան ձգելու, բայց հիմայ քիչ մը կակուղած է :
— խալասի վերջին շտաբանով Պաշտոնէն կը գրեն որ Վեհափառ Վեհափառ օրագրին և Սարսիկի օրագրին հրատարակելէ որ Վեհափառի, Սարսիկ և Վեհափառ այս ամսուն մէջ խառնութիւն ելեր է և Սարսիկ կայսրը պարտաւորեր է մայրաքաղաքէն հեռանալու :
ԼՍԵՆՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱՅԵԼՆ : Վեհափառ անուն մէկը գրով առաջարկութեան մը ըստ էր հասարակաց կրթութեան ժողովին, որ բարձրագոյն ուսումնարաններուն մէջ կառավարութեան կողմէն յատուկ վարժապետ դրուի, որ մէկալ ուսմունքներուն պէս այն ալ անաստուածուէ սկզբունք սորվեցնէ : Սեփակ առաջարկութեան ժողովին ոտակումը բերաւ ամէն մարդ իրենց զայրանալը իմացուցին : և մարդուն ինքիւրը միաբան մեծեցին : Սեփակ մարդս կ'երեւի որ Խալասի Խալասի իրենց խօսքը ծուռ հակադրած է : Սեփակ խօսքին միւրը այն է որ կառավարութիւնը իր հպատակներուն կրօնքին կողմանէ խտրութիւն պիտի չունէ : ամէն կրօնքի մարդիկ միակերպ պիտի ընդունին և

ԲԱՆԱՊԱՐԱԿԱՆ

ՊԵՆՈՒԱ ԱՆՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հարանախոս 1

Անոնց սորվեցողներ էր նաեւ : Թէ մարդս անտարակոյս կը վառ երկրագործական ծախքին կէտը, եթէ լըմար անասուններուն թիւը քիչցընէ . . . : Ինչ և ինչ, այս մարդուն ագարակին հեռու ու մօտ ուր որ կար, ամէն մարդ օրհնեց կուտային Պենուան, ու կը պատուէին զինքը :

ՊԵՆՈՒԱ ԿԸ ԴԱՆԱՆԱՅ Ի ԳԱՂԱՅԵԼՆ

Սեփակին հիմա պատմեցին Պենուան յաղորդութիւնը, հիմա ալ պատմեցին անոր ծախքութեանը : Սեփակ երկու զաւակ ունեցաւ, մէկը մանչ, և միւրը աղջիկ : Աղջիկը կարգուեցաւ աղէկ մարդու մը հետ, ու շատ հանգիստ կ'ապրէր : Բայց երկրորդ տղաբերին ատենը մեռաւ : Պենուան իր քով առաւ իր պղտիկ թոռը որ աղջիկ էր, որ պէս զինքը մեծցընէ ուղածին պէս, և շատ կը սիրէր այս որբուկը : Իսկ իր մանչ զաւակը զինուոր եղեր էր : Սեփակ ապրտամբութեան ատեն ծեծի մէջ զարնուեցաւ, մեռաւ : Պենուան սրտին մեծ ցաւ այն բանէ եղաւ, որ իր զաւակը հայրենեայ դէմ ծեծկըղկելով մեռաւ :

Այն պղտիկ որը աղջիկն ալ տասն և ութ տարեկան կ'ընէին պէս, ծախքին բռնուեցաւ մեռաւ : Սեփակ ծախքութեանը չի կրցաւ գիտնալ Պենուան կնիք : այն ալ սրտին կակիծէն ինչպէս մեռաւ, և այսպէս խեղճ Պենուան բոլորովին միակ մնաց աշխարհիս վրայ : Պենուան սիրտը այնպէս կորուսած էր այն ծախքութեանը, որ հոն իր գիւղին մէջ չի կրցաւ նստիլ, կենալ : Միտքը դուրս : որ ծախք իր բոլոր ունեցածները, դառնայ իւր հայրենիքը, և հոն հիւսց յաջած իր ազգականներուն քով անցունէ իր կենսանքը :
Հիմա չորս տարի կայ, որ Պենուան հոն է : Հոն պղտիկ աղբոր տուն մը առաւ, որ քովը մեծ պարտեղ մը ալ ունի : Ինքը ծեր ըլլալով, հոգ հերկել չէր կրնար : Բայց այսու ամենայնիւ, ինքը անձամբ մշակեց իր պարտեղը : քանզի աշխատելու սորված ըլլալուն համար, չէր կրնար դատարկ նստիլ :
Այս բարի մարդը ինձի դրացի է : Ըստ հետ քանի որ կը տեսնուի, այնպէս կ'ուրախանամ, որ չեմ կրնար պատմել Սեփակի վաթ տուն և շուրս տարեկան : Բայց անձամբ շատ առողջ, ինչու որ իր բոլոր կենսանքը աշխատութեամբ անցուցեր էր : Իր մարդկան գոյնը հաղիւ փոխուած էր : Ինքը բնութեամբ այնպէս վառվառուն էր, որ կարծես, թէ քան տարեկան է : Ինքը մէկ պղտիկ մարդ էր, քիչ մըն ալ նիհար : Բայց դէմքը նշաւաւոր : Իր աչքէն կը ցորար իր խելքին կը ըսէր : Իր առաջին գիւղին երկրագործները ինչ հագուստ և ինչ բարի վարք ունէին, այս ալ նոյնը գործածեց ամենայն պարզութեամբ : Բայց ձիւնի պէս մաքուր էին թէ իր հագուստը, թէ իր կարասիքը, և թէ տունը :
Օտար մարդոց հետ գտնուած ատենը շատ քիչ կը խօսի, բայց յաճախ տեսած մարդոց հետ եղ ու մեղ կ'ըլլայ, մանաւանդ երկրագործութեան վրայ խօսք բացուած ատենը, կարծես թէ կը զուարճանայ : Սեփակ ատեն շատ կը խօսի և երկար կը խօսի : Բայց մտիկը

նշէն չի ձանձրանար մարդ : Բանիկ շատ բան գիտէ, և ինչ որ աղէկ գիտէ : այն միայն կը խօսի, և մարդ լաւ կը հասկնայ, թէ անոր խօսքին մէջ բնական ըստի խրատներ, և լաւ ճիշդ դատողութիւն կան, և բոլոր Պենուան կարգի դրեր էր իր բոլոր գործը :
Այս մարդուն խօսքը լողը կրնայ ըսել, թէ անանկ մարդ է, որ թէպէտ զարտաւորներն եւս չէ, բայց բնական խելքին և դատման ուժով : այն աստիճան լայն և հմտութեան վաստակէր է, որուն նմանը խիտ քիչ կը գտնուի : Պենուան ինչ վիճակի մէջ ծնած ըլլար, շատ երեւելի պիտի ըլլար :
Երեւոյն տարիի չափ այնպիսի տեղ կեցեր էր, որ հոն ոչ իր հայրենի կողմը պաշտող կար, և ոչ քահանայ : Բայց ինքը իր կրօնքին վրայ ունեցած սէրը չի փոխեց : Իր անշը և անկողն բարեպաշտութիւնը բարի օրինակ եղեր էր գիւղին մէջ :
Թէպէտ Վերմանիայի մէջ իր ունեցած ապրանքը իրեն կ'օգտէին, ու կ'աւելնային, որովհետեւ ինքը հազար տոպրակի մօտ ծախքեցաւ, բայց այսու ամենայնիւ մանր մուտք ծախք ըստ ատենը ձեռքէ չէր ձգէր այն խնայող չափաւորութիւնը և այն կարգը (նիւստը), որոնք ինքը իր հարստացուցեր էին : Գուցէ մարդ կայ որ կ'ըսէ, թէ այդչափ ժլատ (նեքս) խնայութիւնը չէր վայելէ իրեն, բայց գիտնալու է, թէ միայն իրեն համար չէր պահէր ստակը, հապա իր ազգականներուն և օտարականներուն կը բաշխէր, միայն այսու դաշամը որ գործունեայ, աշխատասէր և բարեփոր ըլլան : Իսկ ծոյղ ու անհոգ մարդիկը բանի տեղ չէր դնէր : Շատ անգամ կ'ըսէր, թէ մարդս շատ աղէկ կ'ընէ, որ նմանի իր ստեղծողին : Այնպիսի մարդոց կը պարգուէ բարիք Աստուծոյ, որ աշխատելով արժանի կ'ընեն զիրենք պարգուին : Բանը գործը բարի կերպով ի կարգի դնող մարդը և աշխատասէր անձը թէն ծախքութեանը քաջելու ըլլայ, Սեփակն առատաձեռնութիւնը վաւերեալ իրաւունք կ'աւելնայ : Այս ասոր համար էր, որ Պենուան

ամենուրեք միակերպ խնամք պիտի տանի : Այսինքն առանձին հատկություններ ևս կ'ունենան անկողնի կամ անասնոցը և անոր համար ալ պատշաճ տեղեր ևս որ անասնոցը թեման յատուկ դաստառ դասունի կ'առավարու թեման դպրոցներուն մէջ :

— Պաշտօնային կառավարութեան կողմէն ինկիլ թեմա գեղարարութեամբ կը նստէր Պ. Գալստի : Այսինքն ետ կ'անցնէր ևս տեղը Պ. Կիւստաւ ար Պոմոն պիտի երթայ : Պաշտօնային բերք օրագիրը այս փոփոխութեան պատճառը ասանկ կը պատմէ : Այս ցած շաբթու Պ. Գալստի լծուողին փոփոխութեան մէջուն մէջը տեսեր են . որ Պ. Կիւստի հետ խօսակցելով կը պարզեցնէր : Այս քանակը որ փոփոխ հասաւ նէ՛ կ'առավարութիւնը Պ. Գալստիին վրայէն վստահութիւնը վերցուցած և ետ կ'անցած կ'ըլլայ :

— Պ. Գալստիին երբ որ իշխանութեան հասաւ նէ՛ իր հայրենիքը եղած Մաթոն քաղաքը մէկ օրագիրը մը հիմնեց իւր հովանաւորութեանը տակը , պիտի բխարկէ անունով , որ ըսել է հասարակաց բարի : Հիմա որ Պ. Գալստիին առաջնայն պէս վարկուած չունի Պաշտօնային մէջ , և իշխանութեան և պաշտօնի մըն ալ տեղ չէ , միայն ազգային ժողովոյն մէջ պատգամաւոր է , օրագիրն ալ գոյուցեցաւ :

ԻՌԱՆՏԱՆ : Իրանաւոր խռովութիւնը դարձածի պէս է : Ռիֆէլընիքութիւնը , որ Օթմանէն նախագահութեամբ կ'ըլլար , նորէն զօրացաւ . որ անցածները ցրուած էր : Ինկիլիզի կառավարութիւնն ալ խռովարարներուն գլուխ Սիւրի Օթմանը ձեռք ձգեց և բանտը դրաւ : Այսինքն իր հին ազգաբանութիւններէն կ'ըստուգէր որ թաղաւորի ցեղէն է . և իրանաւոր ինկիլիզներուն իշխանութեան զատեցնէ ետքը թագաւոր ըլլալու էր աչքը : Սոսա ազգականները և բարեկամները քանի մը բռնի ուղեւորին որ քննել տան . չըլլայ թէ այս մարդս ինքնութեամբ ըլլայ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ : Լեզգաւորի օրագիրը յուլիսի 30 ին հետեւեալ պատմութիւնն կը գրէ .

« Պ. Կիւստի ազգային ժողովոյն առաջարկեց որ վարդապետներուն չի կարգուելուն օրէնքը վերջնեն : Այս առաջարկութեանն խնդրոյն գրին մէջ այնքան ստորագրութիւն գտնուիլ տեսնողներուն զարմանք բերաւ . որովհետեւ չէր յուսացուեր որ այս խնդիրը այսքան կուսակից ունենայ : Երեւելի մարդիկ ալ ստորագրած էին . ինչպէս են Սոմառուկա , Սյուրիկ , Բաղնէր , Բակենդէհէր , և այլն : Այսինքն չի մտածեցին որ այս ստեղծ որ Գերմանիա միաբանութեան կարօտ է , նոր երկուստեք իշխանութեան առիթ ըլլալու բաներ խառնըւող կ'ըլլաւ աղէկ բան չէ : Բայց ետքը երեւելի մարդիկ իրենց ստորագրութիւնն ետ առին . ի հարկէ հասկըցած են թէ առաջարկուած խնդիրը ծանր է :

Այս առաջարկութիւնն ընդունին էին 112 պատգամաւոր , գեթ կեցողներն եղան երեք եպիսկոպոս 65 ալ աշխարհական պատգամաւոր . որ խնդրոյ գիր տուին ժողովոյն . աղաչելով որ եկեղեցւոյ ներքին տնտեսութեանց չի խառնուին . որպէս զի եկեղեցւոյ հետ վեճ մը չի բացուի : Պաշտօնագրի գերմանական կաշիքը ասիկայ պատմելէն ետքը կ'ըսէ . ըսել է որ հռոմէական եկեղեցին , այսինքն՝ հռոմէագաւան եկեղեցականները և անոնց կուսակիցները գերմանական կայսերութեան փոխանորդին

պիտի չի հնազանդին : Այս խօսքէն մենք ալ կըրնամք հետեւեցնել թէ յիշեալ կաշիքը որ բարձրագոյնութեան կողմն է , կարծիք ընել է որ կայսերութեան փոխանորդը հռոմէագաւաններուն գլուխ է . այսինքն՝ հռոմայու պատգամաւոր թէ վարդապետութեամբ մը՝ հռոմէագաւանները նոյն փոխանորդին կ'անցնեն պիտի ընէ . չի փոխաւոր որ կայսերութեան փոխանորդը ինքն ալ հռոմէագաւան է :

— Պրոշտիքի դուքսը յայտնապէս չուղեց որ զօրքը գերմանական կայսերութեան փոխանորդին հաւատարմութեան երդում ընեն : Բայց որ՝ գերմանական դաշնակցութեան զատուիլ կ'ուզէր : Այսինքն քաղաքին մէջ խնայուեցաւ նէ՛ աղմուկ մըն է վրիժաւ . քաղաքացւոց կողմէն քանի մը հոգի պատգամաւոր գացին դուքսին աղաչելու որ միաքաղաքը դրած չընէ . բայց դուքսը յամառեալ մնաց : Այն ատենը կայսերութեան ընկերութիւնը որ շատուոր էին մէկ տեղ եկան խորհուրդ ըրին որ դուքսին խնդրանոց գիր ստորագրեն . յաջորդ օրուան համար գաւառներուն պատգամաւորները ժողովել տան . ժողովուրդն ալ դուքսին բնական բերդին առաջը բերին լեցնեն , և ինկիլիզներուն կատարումը ուղեն : Դուքսին խնդրը կարեց որ առանկ բան մը ընեն նէ վերջը գէշ կ'երթայ , ուստի կ'աղաչուէր . և խօսք տուաւ որ զօրքը հանգիստ յիշեալ հաւատարմութեան երդումը ընէ օգոստոս 6 ին :

Հիւլիսի և Զօլդայն դքսութիւններուն զօրքն ալ կայսերութեան փոխանորդը ճանչցան և հաւատարմութեան երդումն ըրին , օգոստոսի 6 ին Վիլհելմ քաղաքը , և 7 ին Լիւքսմա քաղաքը :

ՊԱՎԼԻԱ : Երբեք միայն քաղաքէն յուլիս 24 ին գրուած նամակէ մը օրագիրները առնելով կը պատմեն որ , Հէքեր և կուսակիցները իրենց հասարակապետական վարդապետութիւնները Գերմանիայի հարաւային կողմերը տարածելու կ'աշխատին Օւլիցցերին և Ֆրանսիայի Շարսպուրէր քաղաքէն , որ իրենց օթման ընտրած են Պատրիարքի տեղը : Հիմա ասոնց բոլոր ճիգը Վիլհելմ պէրկի վրայ է . Հէքեր իր գործերուն յարմար տեղ՝ աշխուղման երկիրները գտած է : Պաշտօնային և Բօլոնիայի հասարակապետականները Ռէն գետին եզերքը գտնուած քաղաքներուն և Հետեի իշխանութեան մէջը կ'աշխատին . և գլխաւոր տեղերն են Պաշտօնագրի քաղաքին մէջն է . գլուխին ալ Պաշտօնագրի և Պաշտօնի խնդրով հասարակապետական մըն է . ըսել է որ՝ Գերմանիայի միջոցներուն կը հետեւին : Չախ թեւը Բրուսիայի և Սաքսոնիայի երկիրները կը պարունակէ , և ասոնց ալ գլխաւոր տեղերն են Բրուսիայի Պէրլին մայրաքաղաքը , և ասոնց ալ գլուխին է Պ. Բրուսիայ , որ մէկ օրագրի մը հրատարակել է . և քարոզած անիշխանութիւնը այնքան չափազանց է որ՝ Օւլիցցերին Գերմանիայի անգամ գէշ երեւցած է : Ի հայի հասարակապետականներուն աւելի ուժով տեղն է Վիլհելմ և Բրուսիայ , ասանկ տեղ տեղ ճիւղերն են տարածելով՝ Կիւրեւի որ խօսքերն մէկ ըրած են ամենքը մէկէն Գերմանիա ամեն երկիրները ոտք հանելու : Այս ժամ Պաշտօնագրի , և անոր մայրաքաղաքը Վիլհելմ աւսոնց գործողութիւններուն սահմանէն դուրս են . բայց հոն ալ ձեռքի տակէ աշխատող կայ զինուորները շահելու : Ստալը գլխաւորապէս Պաշտօնագրի

յէն կուգայ կոր , որ հասարակապետականներուն գրեթէ կեդրոնն է : Այնչէս զատ՝ ձեռք տակէ ստակ իրկողներ կը գտնուին Վիլհելմ , և բօլոնիայի յիններուն մէջ : Թիէ որ յուլիսի 25 ին Փարիզ ելած ապստամբութիւնը յաջողեցնէ՝ մինչեւ հիմա Վիլհելմի և Գերմանիայի շատ տեղ Գերմանիա հասարակապետականներուն կարմիր դրօշակը տնկուած էր :

ՄԱԾԱՌԻՍՏԱՆ : Պերսիական ձեռնեւորը ապստամբներուն գեթ մէկ մեծ յաղթութիւն մը ըրաւ : Գարա քաղաքը՝ որ այս զօրապետիս ձեռքը անցած էր , այրեցաւ : Ապստամբները 7,000 զինուոր ունէին . և 14 թնդանօգ . և պատերազմը վեց ժամ տեւեց . ապստամբներն քանի մը հարկը հոգի մեռան : Չի կրցաւ հասկըցուիլ թէ ապստամբներուն ձեռքը այսքան թնդանօգ որիէ անցեր է : Ապստամբներուն մէջ 2,000 էն աւելի ալ սրոֆ կայ :

— Սաքսոնիայի կառավարութեան գլուխը Պ. Բօստը , ժողովին մէջ յայտնեց որ , ուղած և ժողոված զինուորները երկիրը պաշտպանելու համար չէր , Իգարիայի գեթ Վիլհելմի օգնութիւն տալու համար էր . ուստի արգէն այն զօրքը Իգարիայ իրկած էր : Եւ որովհետեւ զօրք ժողովէն առաջ ասանկ խօսք մը չի կար , Պ. Բօստը առաջ կուց իր միտքը յայտնած չըլլալով ժողովը խաբարի պէս երեւցաւ . ուստի նոյն ժողովին մէջ նախարարներուն մէկը պաշտօնէն հրաժարեցաւ : Եւ առավարութեան հակառակորդներուն կողմը շատ տրամեցան :

ՌԻՍՏԱՆ : Պաշտօնագրի օրագիրը յուլիսի 28 ին՝ Պերսիական յուլիսի 6 ին գրուած տեղեկութիւններուն կարգը մէկ չըլլալու և իրենց իրենց մը օրինակ կը գնէ , որ ուստայ կառավարութեան արտաքին գործոյ տեսուչ՝ Ետեւի օտ իշխանը իրկեր է բոլոր գերմանական տեղութեանց մէջ գտնուող ուստայ գեղարարներուն : Այս գրուած կը հերքէ բոլոր Գերմանիայի մէջ ուստայ կառավարութեան վրայք տարածուած սուտ խօսքերը և համբաւները . և ետքը կ'ըսէ որ՝ քանի որ Ետեւիայի մէջ հիմնական մեծամեծ փոփոխութիւնները սկսած են նէ՛ ուստայ կառավարութիւնը ինչ որ խոհեմութեան սկզբունքներուն համեմատ գտեր է նէ՛ այն ճամբան բռներ է :

ԼԵՀԱՍՏԱՆ : Բօլոնիայի քաղաքէն յուլիսի 23 ին կը գրեն . մինչեւ հիմա քաղաքը հանգաւոր է . բայց կ'ըսուի որ Բօլոնիայիները վճռած են , որ թէ որ գերմանացւոց կողմը Պաշտօնագրի ազգային ժողովոյն մէջ զօրաւոր ելլէ նէ՛ մէկ մըն ալ պատերազմի ելլէ պէտք պիտի ըլլայ . և քաղաքին մէջ մարտը կը շինուի տեղերն ալ հիմնականց որոշած են և կը ջլջլենեն : Բայց կ'ըսէ նոյն նամակը թէ՛ ասանկ բանի մը ձեռք գարնէնին պարզ ինքնութիւնն է . որովհետեւ յաջողութիւն գտնելուն բնաւ մէկ յոյս մը չի կայ : Եւ կարելի ալ է որ բօլոնիայիները ասանկ ոտք ելլէ մըն ալ ընեն . քանզի ասանկ անմիտ բաներ և յանգեղութիւններ ասիկց առաջ ալ ըրած են . այս անգամ ալ ընենին զարմանք չէ : Բայց թէ որ ընեն նէ՛ իրենց բոլորովին ոչնչանալը կը հետեւի ասիկց . որովհետեւ ուժերն են հատած է բոլորովին : Այս վրայ այս ալ ելլելընէլ պէտք

զբաղմունքուն մէկին տունը մարելու ատեն Պենուան վրայ հասաւ , պաշտպանեց , և աղաւթը Այն դրացին տունի , տեղի , զաւակի տեղ էր , բայց պատերազմի ատեն շատ մեծ փառ քաղած էր , և վերջապէս իր բունած ազգարարին տիրութիւն հաղածուելով պարտքի համար , բոլորովին փրկուեց վրայէն : Պենուան աղէկ ծանօթութիւն չունէր այս մարդուն հետ , բայց մարդ ճանաչաւ աղէկ գիտէր : Այս մարդուն տուաւ փոխ տոսկ , և արդարեւ չի ըլլաց . քանզի այս ողորմելի մարդը շատ վճարեց իր փոխ առած տոսկին մեծ մասը , և որովհետեւ Պենուան օրհնէնքով իր գործը յաջողութեւն դարձեր էր , ուստի անտաւ ըսալով մնացած պարտքն ալ վճարած պիտի ըլլայ մինչեւ հիմա : Այս մարդը անանկ բարեկամ եղաւ անոր , որ Պենուան անունը տուած ատեն՝ սրտին սաստիկ սէրէն աչքին արցունքն երեսն ի վեր կը վազէր :

ՊԵՆՈՒԱՆ ԵՎ ԳԵՐՄԱՆ

Ես շատ կը փախարկեմ , թէ երկրագործութեան վրայ նորանոր փոփոխութիւնները և յաջող կերպերը ստիճիմ : Ուստի օր մը ելայ , գալիս Պենուան տունը , որ ասոնց վրայք խորհուրդ հարցունեմ իրեն : Պենուան քով մէկը տեսայ , որ անոր ազգական էր , և հոն մօտ տեղ մը կը նստէր : Այս մարդը աղէկ տուն մը ունէր , և քաղաքուն օրա , վար ալ տեղի ինքը կը մշակեր իր հողը : Քաղաքուն և երկուստեք կան մարդ մըն էր , և անմամբ շատ սուղը և ուժեղ , բայց բնութեւնը քիչ մը դանդաղ , թէպէտ անունը եղած էր քաղաքին մէջ , թէ ան խոնջ աշխատող մարդ է , որովհետեւ իր ամէն գործը ինքը անմամբ կը նէր , անանկ որ ասոր քով բանողը տարին լման աշխատէր ալ , շատ բան չէր կրնար վստահելու : Վեց լաւ ձիով կը հերկէր միշտ , և իր ձի երբ աղէկ ինամելուն համար ոչ խառ կը ծախէր և ոչ յարգ : Իր երկ

րագործութիւնը միշտ կանոնաւոր էր եղանակին և երկրին ստիճութեանը յարմար , և եղանակի դուրս բնաւ տեղ մ'ալ չէր մշակեր : Իր ձիերը ինչպէս կը խնամէր , իր հողին ալ նոյնպէս կը նայէր : Իր կարծիքն այս էր , թէ զինքն փառ տուած կ'ըլլայ , թէ որ չի բանուած զինքն վրայ բան ցանէ : Վերջապէս այսպէս ընելով խիտ վարպետ երկրագործի անուն վստահելու էր : Գարձաւ իր կինն ալ խնայութեւն (խորթի) բուն իսկ օրինակ կրնար ըլլալ : Ի վերայ այս ամենայն , այս ինչ՝ մարդը հաղիւ կրնար հանել իր տաղուտուն ծախքը : Այս պատճառաւ , ուղեց որ իր զաւակը գնէ ուրիշ աղէկաւոր , քանի երկրագործութիւնը խիտ շահաւոր չէր երեւնար իր աչքին : Բայց տեսաւ , թէ իր զաւակը տունէն դուրս հոնեւոր ըլլայ , և ուրիշ արհեստի գնելու ըլլայ , իրեն շատի պիտի նստի : Ուստի փոխեց միտքը : Աղէկ հասկըցաւ , թէ մինչեւ հողը չի ծախէ , չի կրնայ պիտի գիմանալ ծախքին : Ես շատ անգամ ակնմղօք ըլլայ , որ կ'ըսէր , թէ չի գիտէր , ինչպէս երկրագործ մը իր գործը գլուխ կը հանէ , թէ որ հողը վրած տայ , և թէ թէպէտ ինքը այսօրին ծախք չունի , բայց թէ որ ծախքը տարի վրայ գայ : (Ինչպէս շատ անգամ կը պատահէ երկրագործներուն) , այն ատեն ինչ նեղութիւն պիտի բաշէ մինչեւ տարեկան զուլի :

Այս մարդը աշխատասէր և բարի ըլլալուն համար , և Պենուան աղաքանը ըլլալուն համար , Պենուան շատ կը պատուէր զայն : Բայց շատ անգամ ալ հետը կուրէ կ'ընէր , թէ ինչու համար ստիճութիւն եղած բանին հետեւին կ'երթայ , ու փոխել չուզէր

Այս աղաքանը յաճախ կ'երթար Պենուան , տեսութեան համար , և անոր կ'աղաչէր , որ ստիճանէ թէ ինքը Պենուան ինչպէս երկրագործութիւն ըրաւ որ հարաւորաւ : Պենուան որովհետեւ գիտցած չէր պահեր , ուստի երկար փորձելով ստիճանէր կը արդիւնք նէր այս մարդուն : Երբեք աղաքանը կը համոզուէր , և կ'առաւոր

կուտար Պենուան , բայց իր գիտցած երկրագործութիւնը փոխել , և նոր կերպի դարձնել չէր համարձակէր :

Երկու տարի կայ , որ վեց օրավոր տեղ տեսպն (համաձ) ցանել կ'ուզէ , ինչու որ Պենուան լսած էր , թէ ստեպկըն աղէկ կ'ըրաւ կուրէ ձիերուն , և թէ Պենուան առաջին գիւղին երկրագործները խոտի հետ կը խառնէին տեսպնը , և այնպէս ձիերուն կը կրցընէին բոլոր ձիւն , և թէ՛ այս կերպով ձիերը կը փրկան և կ'ուժանան : Բայց երբ իր կնիսը յայտնեց իր միտքը , կ'ընէ՝ որուն ձեռքն էր տան բոլոր ձիերը , գեթ կ'ըրաւ : « Ես փոխել չեմ կրնար ըսաւ , ստեպկըն ցանել , փորել , հանել , դուն ալ բանաւորներու տալու տակ շուռնիս » : Այնպէս այսպէս խօսք խորամանկ ըլլալուն համար , մարդը զանց ըրաւ տեսպն ցանել : Այն տարին քիչ խոտ եղաւ . վարպետը ալ քիչ ու սուղ էր , բայց ինչ՝ մարդը բան չի կրցաւ ծախել , ինչու որ ձիերուն կրցընելու շատ խոտ չունէր : Համար , ծախուելու բաններն կ'ըրաւ :

Պենուան դրացի մը ունէր , որ Պենուան խրատը մտիկ ընելով , ինչքան բարեկամ ըլլաւ , ցանէր էր . և իր ձիերը տեսպնով կ'ըրաւ իր կ'ըրաւ : Ինչպէս ձիերուն կ'ըրաւ , ասանկ խօսքերը մէկ տիկ ընել շատ կը սիրէ : Այս ես հիմա պիտի պատմեմ՝ անոնց ըսածնին . կը յուսամ , թէ ես ինչ սիրով մտիկ ըրի , նոյն սիրով ալ կարգադրի պիտի գրածներս :

է, որ գեղացիները աշխուհականներուն հակառակ են. իրենց մշակութիւնն երեքական առուրէք, կամ մարդ գլուխ 50 կամ 70 թալէն կ'ուզեն, ինչ պէս որ իրենց խոտաւորումն էր: Տեղ տեղ այս բաւարար տալ չուզող հարուստներուն երկիրներուն մէջ կրակ ձգել սկսած են. և յայտնի ալ եղած է որ կրակը դիտմամբ ձգուած է: Աշխուհականները իրենց թեթեւամտութեան փնտռել են որ կը քաշեն. և բոլորիցք ամէն ալ թէպէտ բրուսիացիները կ'ատեն, բայց ստիպուած են իրենց երկիրը ան զուսպ գեղացիներուն դէմ պաշտպանելու համար բրուսիացի կառավարութեան ապաւինիլ, և առնոյմէ մարդ ուզել: Արտուի որ բոլորիցք խոտ վարարները բրուսիացի զօրաց 18 երորդ գումար տալը (ուճիմէնթօն) իրենց կուսակից բոլոր են. բանը իմացուեր է. և կառավարութիւնը այս գումար տալը ամբողջ ուրիշ տեղ իրկեր է:

ԲՐՈՒՍԻԱ: Պաանքֆօռդի գերմանական ընդհանուր աղագային ժողովը վճռած էր որ բոլոր գերմանական տէրութեանց զօրքը կայսերական ընդհանուր փոխանորդին իշխանութեանը, և անոր դրած պատերազմական գործոց վերապահու խաւարին հրամանին տակը ըլլայ: Այս հրամանին և վճռոյ հրատարակումը Բրուսիայի Պէռլին մայրաքաղաքին մէջ մեծ աղմուկ և շփոթ հանեց: Շուրջ դէպքին քաղաքի պահապան զօրքը յուլիսի 16 ին այս վճռոյս դէմ բողոք հանեցին. և կ'երեւի որ բրուսիացի զօրաց մէջ քիչ մարդ պիտի գտնուի որ չտոյժանէս մեծ գրքին հաւատարմութեան երգումը ընեն, որ գերմանական կայսերութեան ընդհանուր փոխանորդն է: Արիկայ պիտի չի կրնայ յաջողի, կ'ըսէ գերմանական քաղաք մը, թէ և Բրուսիայի տէրութիւնը ինքն անմիջապէս հրաման հանածի պէս այս վճիռը հրատարակէ:

— Պէռլինու ընկերութիւնը յուլիսի 25 ին մէկ յայտարարութիւն մը հրատարակեց և պատերը փակցուց, որուն մէջ կը խնդրէ որ Բրուսիայի կառավարութեան գերմանական ընդհանուր կառավարութեան մէջ աներեւոյթ ըլլալու կերպով խառնուելը Բրուսիայի պաշտպանութիւն մը ըլլալով անոր դէմ գնեն. և յայտնապէս Պաանքֆօռդի ժողովին վճռոյն դէմ բողոք ընեն: Տօքթօր Պրահգ անուն գիտնականին առաջարկելով սահմանադիր ժողովը յուլիսի 26 ին սրտէջ որ, Բրուսիայի կեդրոնական կարողութեան թէ հիմա և թէ ամէն ատեն բոլոր գերմանական պետութեան զինուորական զօրութեանց վրայ ունեցած իրաւունքը ամենայն ոգւով կը պաշտպանուի:

Պէռլինու Բրուսիային ընկերութեան հանած վերոյ գրեցալ յայտարարութեանն զատ տեղ տեղ մանր մանր մասնաւոր ընկերութիւններ ալ նոյն բողոքը կ'ընեն. և կ'երեւի որ բրուսիացիք մէկ աղգայնութեան վէճ մը պիտի հանեն գերմանական դաշնակցութեան Պաանքֆօռդի ժողովին հանած վճիռներուն դէմ: Օրօպակներուն յորդորելով քաղաքական զօրաց շատը հրատարակած են որ գերմանական կայսերութեան ընդհանուր փոխանորդին հաւատարմութեան երգումը ընեն:

ՀՈՒԱՆՏԱ: Ի իմպուրի գաւառին վրայ Պաանքֆօռդի աղագային ընդհանուր ժողովին ըրած կարգադրութիւնը անցած շաբթու պատմեցինք: Հօլանտայի կառավարութիւնն ալ յայտարարութիւն ըրած և Սադրիսի քաղաքը խրկած է որ, այն ժողովին վճռովը թիւ մը գետին անգամ մարդու չտար, մինչեւ որ իր ուժէն աւելի ուժ չգրաւնէ իր գիմարը նէ՝ ձեռքը Ի իմպուրիէն չքաշէր: Պ. Ի իրդէնֆէլտ ալ կառավարութեան կողմէն մասգերբիտք քաղաքին վիճակը ամրացնելու և ապահովութեանը համար քաղաքական և զինուորական մեծերուն հետ խորհրդակցելու խրկուած ըլլալով յուլիս 26 ին Սադրիսի հասաւ:

— Հօլանտացիները ըրած սպառնալիքնին ի գործ գնելու սկսան: Յուլիսի 30 ին խումբ մը զօրք Հէոլէն քաղաքը մտաւ. և ուզեց որ բոլոր գերմանական գործակները վար առնուին: Բանի մը տեղ իրենք իրենց ձեռքը վար առին. և եկեղեցիներուն դռները բռնի բացին որ զանգակատուններուն վրայի գործակներն ալ ինքեցնեն: Կուր և իրարու զէնք քաշել ալ եղաւ մեծերին: Հէոլէնի մէջ եղած բանը կարելի է որ ուրիշ տեղեր ալ ըլլայ:

ԻՏԱԼԻԱ: Սէբիանյա ըստած իտալական օրագիր մը հետեւեալ լուրս կուտայ: «Այժմ տեղեակ եղող մարդիկ կ'ըստուգեն որ յունիս ամսոյ մէջ աղբորամբերով Փարիզ խռովութիւնը հասնող և կառավարութեան դէմ կուռողներուն շատը Հռոմ եկած են. ինչպէս և երբ գալերնին մարդ չի գիտեր: Բօլիային կ'իմացնենք կ'ըսէ, որ այս բանին

վրայ աչքը աղէկ բանայ »:

Անցած շաբթուան հրատարակուած հայտարարութեան թերթի մէջ մէկ հասարակութեան ոտք ելլել և կառավարութեան խորհրդարանը կոխել մը պատմեցինք, որ յուլիսի 19 ին եղած էր, և մայիսի 15 ին Փարիզու բանուորներուն ոտք ելլելուն շատ նման էր թէ բռնած ճամբաներուն և թէ ցրուցած նպատակներուն կողմէն: Փարիզու ներքն ալ լէհաց պաշտութեան համար Բրուսիայի և Աստրիայի և Ռուսաց հետ կուր կ'ուզէին. ասոնք ալ Խալիայի ազատութեան համար Աստրիայի հետ կուր կ'ուզէին: Հռոմայու նախարարները կ'ուզէին քահանայապետը այս բանին հաճեցնել. ուստի յուլիսի 19 ին եղած բանը Հռոմայու օրագիրներուն շատը հաւնելով և ժողովրդեան իրաւունքը տալով կը պատմեն: Այս տարբերութիւնն որ կ'երեւի Փարիզու և Հռոմայու կառավարութեան մէջ, կրնայ կարծիք ընել ալ թէ Փարիզու ոտք ելլողները բաներին չի յաջողէին ետքը յատկապէս Հռոմ կանչուած չեն ալ նէ, (որ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ անշան մարդիկ են), գոնէ իբրեւ խռովութիւն հանելու փորձ վարպետ աղէկ ընդունելութիւն գտած պիտի ըլլան հոն:

ՍԱՌՏԵՆԻԱ: Պաանքօր օրագիր մը Խալիայի սահմանագրութեանն օգոստոսի 3 ին գրուած գիր մը կը հրատարակէ. որ է այս:

«Իռուինու պատգամաւորաց խորհրդարանին անգամները ցրուեցան և խորհրդարանը գոցուեցաւ. և ամէն իշխանութիւն թագաւորին ձեռքը անցաւ: Պատգամաւորները իրենք իրենց գլխուն չըրին այս բանս. այլ հատարակաց դատումը որ առնոց վրայք կը յայտնուէր այս օրերս, ասոնք բռնադատեց որ ասանկ ընեն:

«Երեւնէ մը ի վեր կը տեսնէր հասարակութիւնը, որ այս սենեկին խորհրդակցանքը ուղիւ խնդիրներու վրայ կը պարսպէին. իրենց անձնական կիրքերնին և վրէժխնդրութիւննին առաջ տանիլ կ'ուզէին, երբ որ հայրենիքին ճշմարտապէս փառքի մէջ էր: Կրօնաւորներուն Սառտենիայի երկրէն դուրս ելլելու ուղղութեամբ անգամ չէին հասկնար թէ ինչպէս եղաւ որ ասանկ ատեն այս խնդիրս երեւան ելաւ, և ասոր վրայ խօսք և վճիռ եղաւ:

«Այժմիկ պատերազմներուն պատմութիւնը ըստած են. (որ աւագրիցիք յաղթող ելան, և Սիւլան ալ առին. և բիւժմեղեցի զօրքը յաղթուեցան): Սալոյացիները շատ կը գովուին կոր իրենց կարի ճութեանը համար. և իրաւի գովութեան արժանաւոր են. որովհետեւ ամէնէն կորիճները ասոնք էին բանակին մէջ: Պիքսիօ, Վալքիօ, և պատգաւաւորաց ժողովին ուրիշ քանի մը անգամները սալոյացիներուն կրթութեանը չեն հաւնիր, որովհետեւ ասոնց վարժուած դպրատուններուն անօրէնները քահանայներ են: Այս յիշատակ սալոյացիները խօսքով խոշոր խոշոր բերդեր, և ճարտասանական ձեւերով դիմացինը զմայելեցնել չեն գիտեր. անոնց գիտցածը ուրիշ բան է. հայրենաց օգտին համար իրենց անձը զոհ ընել. և ասիկայ ճարտասանական կանոններով խօսելէն աղէկ է »:

Պատգամաւորներուն կրօնաւորաց համար ըրած խորհուրդներուն և տուած վճիռներուն վրայ գիտելու արժանի բան մը կայ: Յուլիսի 21 ին Իռուինու պատգամաւորաց ժողովը կը վճռէ որ բոլոր կրօնաւորներ թէ երկի մարդ թէ կնիկ մարդ, Սառտենիայի տէրութեան երկրէն դուրս ելլեն. և բնիկ սառտենիացի եղբայրն ալ իրենց կրօնաւորական կարգէն հրաժարուին աշխարհական ըլլան. և ասանկ ըլլանուն վկայական մը ցրուեն նէ Սառտենիա կենալու կարող ըլլան. չէ նէ՝ ուր կ'երթան նէ երթան: Վալքիօն ինչքերն ալ տէրութեան գանձուն առնուի. և վալքիօն դուրս հանուածները իրենց ապրուստը ճարելուն ճամբան իրենք թող հոգան: Այս վճիռս ինչպէս որ ըսինք յուլիսի 21 ին եղաւ: Յուլիսի 22 ին Սառտենիայի թագաւորը ինք անձամբ պատերազմի գտնուելով յաղթեցաւ, և անկէց ետքը երես ձեռմը կ'ընէր բան մը չըրաւ. Սիւլան պաշտպանելու համար քաղաքը մը տած իրեն ստիպուեցաւ նոյն քաղաքը իւր ձեռքը աւագրիցիներուն յանձնելու, որով լոմպարտիացիներուն ալ աչքէն ինկաւ. մինչեւ անգամ բռնուէր կամ մեղքներ ալ կ'ուզէին. և այն մարդը որ խաղաղիք դուրսի կարօտ չէր. իրենց իրենց բանը կը հոգան իրենք և խորխորով մը ֆուստը օգտութիւնը կը մերժէր, հիմա բանը անանկ բերաւ որ Խալիայի կուր խաղաղութեան համար ֆուստը ներս ալ ինկիլըները մէջ մտնեն:

Կրօնաւորաց համար ըրած վճիռնին ալ անգործագրելի մնաց: Պաանքօր Խալիայի օրագիրը Իռուինէն օգոստոսի 1 ին գրուած նամակէ մը հետեւեալ հատուածը կը ըսէ: «Հասարակութիւնը շատ նեղացած է. որ, անանկ ատեն մը որ հայրենիքը ծա

նոր վտանգի մէջ է. և պատգամաւորները իրենց բոլոր գործունէութիւնը և ջանքը ատոր վրայ պիտի գործածէին, ամէն բան մէկ գի ձգելով 15 օր շարունակ այս անտեղի և ատելի վճռոյ վրայ խօսելով ատեն անցուցին: Բայց ասոնց վճիռը մինչեւ որ ծերակոյտէն (սենատօն) հաւանութիւն չտունէ նէ ուժ չունենար: Օրօպակայր վճիռը կարգաւ ցրենք և մտիկ ընելը անգամ չուզեցին. ըսելով որ միայն ամբաստանելը հերիք չէ. ամբաստանութիւնը ստուգելու ալ է. և ասանկ վճիռ մը տալէն առաջ աղէկ քննութիւն մը ընել պէտք էր: Այս հիմայ թէ ծերակոյտներուն և թէ պատգամաւորներուն խորհրդարանը գոցուեցաւ, այս վճռոյս գործագրութիւնն ալ ետ մնաց, որովհետեւ թագաւորը ըն ալ առ այժմ չկրնար ի գործ գնել:

ՆԱԲՕԼԻ: Ինչպէս որ առաջ ըսած էմք, Սառտենիայի թագաւորը Սիւլիայի վրայ պատերազմ բաւաւոր պատրաստութիւն ունի. բայց Սառտենիայի տէրութիւններուն ալ յայտարարութիւն գրած ըլլալով, մինչեւ որ ասոնց պատասխանը առնէ նէ՝ պատերազմի սկսիլը պիտի ուշացնեն:

Այս յայտարարութիւններուն մէջ գրած է որ, թէ որ սիւլիայիցք Սառտենիայի թագաւորին երկրորդ տղան Սիւլիայի թագաւոր ընդունին նէ՝ Սառտենիայի թագաւորն ալ անոնց բացարձակ անկախութիւնը կը ծանցայ, և իր անձին սեպհական իրաւունքներէն կը հրաժարի: Չէ նէ՝ մի և նոյն ժամանակի մէջ որ Սիւլիա զօրք կը թափէ, Սառտենիայի թագաւորին հետ ալ պատերազմ կը բանայ:

Սիւլիայիցք Սառտենիայի թագաւորին երկրորդ տղան Նիւսովայի դուքսը իրենց թագաւոր ընտրած էին յուլիսի 10 ին. երբ որ Նիւսովայի դուքսը հօրը հետ բանակէն էր Եմպարտիայի կողմը: Այր որ ատոր լուրը բանակը հասաւ, Սառտենիայի թագաւորը սիւլիայեցոց այս ընտրութեանը չի հաճեցաւ, և Նիւսովայի դուքսը թագաւորութիւնը չընդունեց: Ինկիլըն ծառիկ Բօք օրագիրը կ'ըսէ որ ատոր հրաժարելուն վրայ սիւլիայիցք շատ նեղացան. և ինկիլըն արտաքին գործոց վերակացու Եմպարտիայիցք նախարարին ձեռքը՝ Բեմպրի-ճու իշխանին աղագային, (որ ինկիլըն թագաւորական տընէն է), որպէս զի հաճի Սիւլիայի թագաւոր ըլլալու: Արիկայ խոհեմ և շատ խելացի անձ մը ըլլալով պատասխան տուաւ որ բնաւ մէկ ժամանակ մը ասանկ բանի մը հաճութիւն չի տար:

Կարելի է այս կարգադրութիւն միտքը դադարէ գրոց մէջի առաւել. որ ծառերը իրենց թագաւոր ուղեր են. ձիթենիին քացեր են չէ եղեր. թրքենիին քացեր են չէ եղեր. վերջապէս դժնիկն են քացեր: Կարելի է որ սիւլիայիցք ալ իրենց օրինաւոր թագաւորէն ապստամբելով իրենց ձիթենիին և թրքենիին պէս օգտակար և անուշ մարդոց հաճութիւնը չի կրցան առնել նէ՝ վերջապէս դժնիկի մը ձեռք ինան և իրենց բռնած ճամբուն ինչ ըլլալը իրենց վնասով սորվին:

ՏԱՆԻՍԱՌԻԱ: Կառավարութիւնը գերմանացիներուն Վրանկէլ ձէնէնալին պահանջած բաւաւորութեան մէկուն ալ հաճութիւն պիտի չի տայ: Թէ որ կառավարութիւնը հաճի ալ նէ՝ հասարակութիւնը որ այս բաներուս դէմ է, ոտք կ'եկնէ. և կառավարութիւնը կը վտանգի: Տանիմաքայի տէրութեան պատերազմական գործոց տեսուչ նախարարը բանաւ կը գնաց. և այս օրերս Տանիմաքայի Պրետերիք թագաւորն ու Հոլանտի Օլքար թագաւորը Սալոյալուած տեղը իրարու հետ տեսութիւն պիտի ընեն: Կը կարծեն որ տանիմաքայիցիները Լոնդոն տեղիկը պարսկէն և անկէց ելլեն ալ նէ՝ Վրանկէլ ձէնէնալը պիտի չի համարձակի հոն երթալու. որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ ծովեզերքը բռնեն տանիմաքայիցիք. և այն ատենը Վրանկէլը գերմանական երկիրներուն հետ հաղորդութիւնը կը կորսնցնեն: Ինչքն ալ ատոր դէմ գնելու, և ծովեզերքը պաշտպանելու չափ բաւական զօրք չունի:

Աւստրիական տանիմաքայիցիները իրենց կողմը ունին ուսուր, ինկիլըն և շուէտը. կողմները թշնամիներու ձեռք անցնելէն ալ չեն վախնար. որովհետեւ նեղուցները աղէկ ամրացուցած են. ուստի առաջինն աւելի եռանդով պատերազմը նորոգելու պատրաստ են. և թէ կուր ծովու վրայ ըլլայ նէ՝ վնասը զօրաւոր են: Օրօպակ պատերազմի առաջին փնտր գերմանացի վաճառականներուն նաւերը պիտի քաշեն. որ զինագաղաթում ըլլալուն վրայ խորուրդ շատը ինկիլթեռնալէն ետ դարձան և Պալէզիք ծովը մտան:

ԱՄԵՐԻԿԱ: Բարետէն ձէնէնալը յայտնապէս կառավարութեան դէմ ապստամբութեան գործաւ կը բացած է. և յուլիսի 15 ին 400 հոգ իով Կուա

նաժուգօք քաղաքը մտերձ և հոն գտնուած պաշար-
ներուն տիրեր է : Պահապան դռքը քիչ մը գէժ գը-
նելու պէս ընելով՝ ետքը անձնատուր եղեր և հե-
տը միացեր են : Սէքսիքայի կառավարութիւնը Բա-
րեւորդին գէժ խրկեց Պուստալիսիոն և Սիւնիոն ձե-
նեալները . բայց կը կարծուի որ ասոնք ալ Բարե-
ւորդին կառավարութեան են գաղտնի : Բարեւորդին
կառավարութեան մասնաժողովը պէս կառավարութեան
ժողովը ցրուեց . և օրինաւոր կառավարութիւնը
վերցուց : Բոլոր երկիրը ապստամբներուն գործը
յաջող երթալէն կը վախնայ : Այստեղները կ'ըսեն
որ Սիւնիոն նահանգաց հետ հաշտութիւնը չեմք
ընդունիր : Նամբները գողերով լեցուն են . փա-
խուստական զինուորներն ալ այս գողերուն հետ կը
միանան : Չարագործները անպատիժ կը մնան կոր,
որ կառավարութեան կողմէն տկարութեանը նշան է :

ԱՅԿԱՅԻՆ

— Վէնայի Սիւնիոնի համբաւաւոր միա-
բանութիւնը Սիւնիոնի վերջնականութեան թիւն
գարանին մեծագլխի պարզեւ մը ըրաւ՝ ինչուան հի-
մալ իր տպարանէն ելած գրեթէ բոլոր ապագրու-
թեանց հաւաքումը :

Վերջնականութեան թիւնգարանը երախտագէտ
որով աւագագարանական նուէրը ընդունելով, պար-
տականութիւն ունի Վէնայի Սիւնիոնի միա-
բանից ազգին ուսումնականութիւնը ասանկ առաւ,
տաճեալ ընծայով տուած ձեռնարկութիւններուն
համար : Պարտականութիւն ունի նաեւ անոնց
այսպիսի վեհաձեռնական գործերու ծամբայ բացող
մը ըլլալուն համար, որուն յոյս ունինք թէ ուրիշ
հոգեւոր տեսքը և միաբանութիւնը ալ հետեւին
ազգերնու ուսումնականութեան ջանք ընելը պարտք
մը սեպեն իրենց, ինչպէս իրօք մենք կը կարծենք :
Այս է գրեթէ ցանկը :

Հաստ.

3. Աստուածաբանութիւն Պիլուարտի,
1. Աշխարհագրութիւն քաղաքական,
1. Աշխարհագրութիւն հոգեւորական հրահանգք,
1. Արուեստ ճարտարապետութեան,
1. Բառարան հայերէնէն ի տաճկերէն,
1. Բառարան տաճկերէնէն ի հայերէն,
1. Բառարան իտալերէն գաղղիերէն հայերէն
և տաճկերէն,

1. Բնագիտութիւն կանոնք,
1. Բնական գիտութիւն,
2. Բնական պատմութիւն,
1. Պիտութիւն տեղութեանց Եւրոպայի,
1. Պորձնական կրթութիւն քերականական կա-
նոնաց,

1. Երբեքործութիւն համառօտ,
1. Երկրագիտութիւն,

3. Ժամակարգութիւն Հայաստանաց եկե-
ղեցւոյ,

1. Կոչումն ընծայութեան սրբոյն Վիւրդի,
1. Կուսակցութիւն Նիւրոսայ վարք զօրավարաց,
2. Կուսակցութիւն Ռուսաց գործք Աղէքսանդրի,
1. Կրթութիւն քրիստոնէական վարդապետու-
թեան,

1. Կրկերոնի Կապույնի վասն ծերութեան,
1. Հրահանգք ի վերայ երկնագնաց,
1. Հրահանգք ի վերայ գիտաւոր աստեղաց,
1. Պուկիտի Հրակինայ երգք,
1. Ճառ ի Զաւր տիւղեան,
1. Նկարագիր ուսմանց,
1. Նշանագրութիւն համարութիւն,
1. Պատմութիւն տիեզերական ժողովոյ,
1. Պատմութիւն իտալերէն տիեզերական պատմու-
թիւն,

1. Սրբոյն Կիսկիանու վասն միութեան եկե-
ղեցւոյ,

1. Ստորագրութիւն Վէնայի,
1. Սիւնիոն ընթերցանութեան հայկական տա-
ւից,

1. Վարք և վարդապետութիւն Յիսուսի,
1. Վարք մեծին Կոստանդիանոսի,
1. Վարժութիւն մանկանց,
1. Վարժագրութիւնը հայկական գրոց, չորս
մասն,

1. Վարժագրութիւն տաճկական գրոց,
1. Տեսութիւն երկրագնաց,
1. Բերականութիւն հայկական լեզուի,
1. Բերականութիւն հայկական, չորրորդ տը-
պագրութիւն,

1. Բերականութիւն իտալական լեզուի,
1. Բերականութիւն գերմաներէն,
2. Բերականութիւն գաղղիերէն,
1. Բաննոփոխութիւն պատմութիւնը,

— Սարգսիսի Սիւնիոնի համար և ազգասեր ա-
միրաներէն մէկը ուսումնասիրական եռանդով շար-
ժած իրիտ պատուական ու թանկագին նուէր մը
չնորհեց վերջնականութեան թանգարանին : Այս նը-
ւէրը բոլոր ձեռագիրներէ բաղկացած հազուագիւտ
ու ծոխ գանձ մըն է ամէն ուսումնասիրաց, մանա-
ւանդ հնագիտաց : Արիշանգամ աւելի երկար սի-
տի խօսիմք այս ձեռագիրներուն վրայ երբ վերջա-
նականութեան թանգարանին մէջ գտնուածներուն բո-
լորին ցանկը տանք՝ մասնաւոր տեղեկութիւններով
մէկ տեղ :

Վերջնականութիւնը ըրած պարգեւին ցանկն
է այս .

Հաստ.

1. Աստուածաբանութիւն,
1. Սիւնիոնի գրոց մեկնութիւն,
1. Ստորմանի գրոց մեկնութիւն,
1. Նախնական և այլն,
1. Նախնական,
1. Նորայ մեկնութիւն,
1. Ներքող առ սուրբն Սիւրոպ,
1. Պատարագի մեկնութիւն Լամբրոնացւոյն,
1. Վարժատ Նեւին և այլ բանք, պատկերա-
զարդ,

1. Վերջնական Սիւնիոնի հարցումն,
1. Շարական,
1. Սամուէլ պատմագիր,
1. Սեկնութիւն Վաւթի անյաղթի,
1. Վեցօրեց Բարդի,
1. Բանք սակիականք,
1. Եւրոպայի իմաստասեր,
1. Եւրոպայ մեկնութիւն,

17

ՕՐԱՆՈՐԱՆ ԻՈՒՐԵՐ

— Այսին խախտ : Ռուսէն քաղաքի բանտը շատ
մը խառնարար աշտատմբներ գրուած են : Օր մը
բանտին պահապանները Բրէ Բրէ ձայն մը կը լսեն,
որ որպէս թէ գետնին տակէն կուգար, և երկար
ատեն անընդհատ կը շարունակէր : Կարծեցին թէ
բանտին մէջններէն մէկ քանի հոգի ձեռքերնին
գործէր մը անցած է, գետնին տակէն ծամբայ բա-
նարը կ'աշխատին, որ անկէց փախչին : Այս կարծե-
օք ձայնը որ կողմէն կուգար նէ գէտ ի այն կողմը
սկսան քննել, փորել, բայց բան մը չի գտան : Ա-
ղէկ մը մոտիկ ընելու սկսան . և գտան որ ձայնը
յատակ կուգար, որպէս թէ մէկ չորս քան պարսպ
տեղէ մը կուգար . լսել է որ գետնի տակէ չէր,
որ լեցուն տեղ է . ձայնը անանկ չի կրնար գալ :
Այլ և՛ վերէն մոտիկ կ'ընէին նէ՛ ձայնը վարէն կու-
գար . վարէն մոտիկ կ'ընէին նէ՛ վերէն եկածի պէս
էր . որով կը հասկըցուէր որ վեր և վար խախտ մէջ
տեղէն էր . այսինքն անանկ տեղէ մը որ բանտա-
կեանքներուն փախչելու ծամբայ չէր կրնար ըլլալ ան-
կէց : Հատերը կարծեցին որ ասիկայ մէկ բնութե-
թաղ մըն է . օդոյն խառնարով ձայնը այլ և այլ տե-
ղաց եկածի պէս կը լսուի, թէպէտ լսողներուն նը-
կատմամբ մի և նոյն դիրքը ունենայ : Այս կարծե-
օք կրնար ըլլալ որ ձայնը գետնի տակէն ըլլայ ի-
րօք, բայց ձայնը ելած տեղին աւելի մօտ եղողնե-
րուն վերէն եկածի պէս լսուի . թէպէտ ասանկ
երեւոյթ մը ինչէն ըլլալը յայտնի չէր : Ինչ և ի-
ցէ, գետնի տակէն գաղտնի ծամբայ փորուելուն
կատարել մարքերուն չէլաւ, և անոր վրայ զգու-
շութիւն կ'ընէին : Եւրոպայի վերջնականութեան
տը գտնուողներուն մէջ չիմացող չի մնաց . բայց
ձայնը ամէն օր կը շարունակէր . օր մըն ալ չի կր-
նար ընդաւ : Այսինքն այս բանս հինգ վեց օր մը քշեց .
պահապաններուն խեղճ մտաւորալէն, և անձերնին
ասիկա անգին վաղէնէն հոգեւորաւ : Վերջապէս
բանը ինչ ըլլալը իմացուեցաւ :

Բանտին պատին մէջ փորուած պահապաններ
կան եղեր . և հոն ապակիներով (շիշներով) ուգե-
լից անուշ ըմպելիքեր կան եղեր խախտ և ապակի-
պէս . և այս պահանջներն ալ յաճախ չեն բաց-
ուիր եղեր : Սակեքը ծամբայ գտեր են այս պա-
հանջներուն մէջ մանկու, և ապակիներուն բե-
րանը բանարու աշխատելով սունկէ խցանքը (ման-
կութեան թափան) կը կրծեն : Բանի որ խցանքին առ-
ջա կը զարնեն նէ՛ ապակին կը շարժի և պատին կը
զարնուի մեղմով, չի կորուսելու չափ . մակերը ոչ
այս ձայնը հոգ կ'ընեն, և ոչ պահապաններուն
կատարել . իրենց գործը կը նային շարունակ : Այս
այս է եղեր այնքան կատարաններուն և բնաւորաւ-
ներուն պատճառը :

— Վրաստանի աշխարհ : Փարիզ քաղաքը մարդուն
մէկը իր տղան ըլլալ կը սորվեցնէ եղեր : Իրիւրն
մը հետը կ'առնէ տղան, Սէն գետը կ'երթայ, և
կը հանուի, տղան ալ կ'առնէ կ'առնէ, պէտք եղած

խրատները տալէն ետքը ջուրը կը մանէ . որպէս զի
գործով ալ վարժէ : Տղան ջուրին պաղութենէն
ստակարով, և խեղդուելէն ալ վախ մը սիրար մանե-
լով հօրը խրատները կը մոռնայ, հօրը ձիար ամուր
մը կը բռնէ : Հայրը տղան ձեռքը ոտքը շարժե-
լու սովորեցու համար գլուխն ալ ջուրը կը խօթէ .
որ տղան իր ձիար թող ապ և գլուխը վեր բռնէ .
տղան ասանկ ընելուն տեղը աւելի ամուր կը սրի-
մէ, անանկ որ՝ հայրը չի կրնար ազատ շնորհութիւն
ընել : Երկուքը մէկէն ջուրին տակը կ'ինջնան անե-
րեւոյթ կ'ըլլան :

Չ ուրը մոռնողներուն վերականգնութեան համար
գետին եղըր սպասող մարդոց մէկը ասոնք կը գիտե-
կեղեր . երբ որ ասոնց երկուքին մէկէն ջուրին տակն
ինջնալը կը տեսնէ, հանուելն ու ջուրը ցաթկելը
մէկ կ'ընէ երկուքն ալ ողջ առողջ գուրս կը հանէ
կ'ազատէ :

Արիշ տեղեր տղոցը ըլլալ սորվեցնելու համար
ուրիշ ծամբայ կը բռնեն . որ ոչ վարպետին վտանգ
կը բերէ և ոչ աշխատին : Սէն պարպած և չորցու-
ցած ջուրն մը խառն գոգում կը կապեն պրուսացիք
ըլլալ սորվեցնել ուղղանքներուն թեւին տակը, և
անանկ ջուրին մէջ թող կուտան . երբեմն կապին
չուանին ծայրը ձեռքը կը բռնէ հայրը կամ վարպե-
տը, ըղացողին սիրտը աւելի վատահ ընելու համար :
Այս կերպս որ Վրաստանի գլուխ մըն է, բայց ան-
վերանգ է, հոս պատմուած կերպէն անվնաս է :

— Բարեբարութեան մէջ անխիղճութիւն : Երբ որ աղ-
գային պահապան զօրքը Ան Տընի ըստած տեղին
մարտկոցին վրայ յարձակեցան Փարիզու վերջին խը-
ռովութեան օրերը, որ շատ զինուորներ ալ մե-
ռան, Պ. Սիւնի փառաստան ալ կուսուցն սաստիկ
ցած տեղը կը մանէր սուսանց զէնքի . վրաստան
ուսանքները որ կողմէն որ ըլլային նէ նոյնհետայն ան-
կէց կը վերցնէր, կամ տուներնին կամ հիւանդա-
նոցներուն մէկը կը տանէր, նորէն կուգար : Այս
գործը ընէլէն ետքը աղգային ժողովոյն ատենը ե-
կաւ այս բանը պատմեց և ուղեց որ ստակ ժող-
վուի, բարեբարութեան պաշտպանութեան հա-
մար վերաւորուածներուն ընտանեացը խրկուի :
Ժողովը անմիջապէս տարաւ բաժնեց . և այն օ-
րէն ի վեր Պ. Սիւնի այն խեղճերը գործանելու
զատ գործի չի նայիր :

— Բիշխան : Վրաստանի այս վերջին խառնու-
թեանս մէջ վրաստաններուն գարման տանող
վրաբայներուն մէկը իր արուեստակիցներուն կը
ծանուցանէ իր փորձով հաստատուած մէկ գիւ-
տը : Երբ որ կապուեցաւ գնաւալով վրաստաննե-
րուն վերջին վրայ քաղցիկը (քանքերնայի) դառ-
նալու նշաններ երեւի նէ, վրան շուտ մը ածուխի
(քեօմիլի) բարակ փոշի ցանվի . քիչ մըն ալ ծու-
էնք (թիֆուք) մեղրով խառնած գինիի մէջ թաթ-
խուի և վրան գրուի և կապուի նէ՛ միայն մէկ ան-
գամ մը ասանկ ընելով վերը կը կրնար և քաղցիկ-
ընք զի տեղը վրայէն կ'երթայ : Այսիկայ ծանր գոր-
ծողութիւններուն ձեռք զարնելէն առաջ ընելու է :

— Սպիտակ : Պ. Կիլո, որուն հիմա Լ ծնունա
կենալը յայտնի է, իրեն պարսպ կեցած ժամանա-
կը կ'անցնէ Լ շարուայի հիմախուան վիճակին, և
փետրուար 24 ին ելած խառնութեանը ընդարձակ
պատմութիւնը գրելով, որ լմանցնելու մօտ է :

Երբ տուել գող մտեր է, և գտած արծաթեղէ-
նը վերցնելը բաւական չսեպելով քաղաքական նիւ-
թոյ վրայ գրուածներ ալ փնտրուեր, և գտածը
տուեր է . որովհետեւ ասոնք տպելով շատ ստակ
կրնայ վատարել, ասանկ երեւելի մարդու մը քով
գտուած գրութիւնները շատուան հետաքրքրու-
թիւնը կը շարժեն : Բարեբարութեան պայման
յիշեալ պատմութիւնը կամ չէ գտած, կամ անկա-
տար ըլլալուն համար առնելու խոջացած է . որով
յոյս կայ որ՝ ասանկ երեւելի փառածքի մը պատ-
մութիւն ասանկ երեւելի մարդու մը ձեռքը գրու-
ուած և լմանցած ի լոյս կ'ընծայուի :

— Սպիտակ : Պ. Հաղապարան, որուն մահը
անցածները ծանուցինք, գաղղիական ձեռնարանին
(քառանկի ֆառնսեղին) մեծն էր, շատ տարիէ ի
վեր հոն ըլլալուն համար : Երբ մեռնելով ամե-
նէն հին քնաց Պ. Հաղա Լ արքայէն երեւելի գիտ-
նականը որ 37 տարիէ ի վեր ձեռնարանի անգամ է :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՆՈՒՄ

Յով. Պր. Տէր Կր. Չամբար

Սիւնի Լաւրի

Ի Պալի նոր խան

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻ ՀԵՆՏԻՍԵԱՆ